

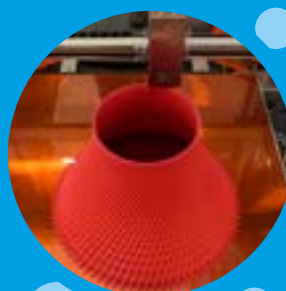
Ministerie van Economische Zaken

Verbinden & Vernieuwen

EZ-Netwerkonferentie

*Naar een Dynamische
Duurzame Delta*

5 TRENDS
1 AMBITIE
3 BELEIDSRICHTINGEN
16 REACTIES

2 september 2015
Gemeentemuseum
Den Haag

'That's the one'

Vorig jaar, na de nucleaire top in Den Haag, stond Barack Obama in het Haagse Gemeentemuseum oog in oog met de Victory Boogie Woogie van Piet Mondriaan. 'That's the one', reageerde de Amerikaanse president enthousiast. Volgens **Benno Tempel**, directeur van het Haagse Gemeentemuseum, illustreert dit voorbeeld heel mooi dat Nederland op museaal gebied internationaal voorop loopt. "Daar zouden we zelfs nog veel meer uit kunnen halen."

De EZ-netwerkkonferentie 'Verbinden en vernieuwen' vond op 2 september niet toevallig in 'zijn' gemeentemuseum plaats. Tempel: "Mondriaan was immers ook constant bezig met innovatie en vernieuwing. Hij was niet voor standaardisatie en tegen massaproductie. In plaats daarvan zocht hij altijd naar pasklare oplossingen, custom made. Voor mij is hij nog altijd een grote inspiratiebron."

COLOFON

'Verbinden en Vernieuwen' is een uitgave van het Ministerie van Economische Zaken. Gegevens uit deze uitgave mogen uitsluitend met toestemming van het Ministerie van Economische Zaken worden overgenomen.

Het team van Magazine on the Spot:

Redactie: Eric Went, Robin Ouwerkerk, Rene Lamers

Eindredactie: Eric Went

Vormgeving: Loek Weijts, Winny van Deelen

Fotografie: Edwin Weers

'Ruimte voor vernieuwing'

Het Ministerie van Economische Zaken werkt aan een duurzaam, ondernemend Nederland. Voor vandaag en voor de toekomst. De toekomstige welvaart is niet bij voorbaat verzekerd. Er zijn belangrijke trends en ontwikkelingen die daarop van invloed zijn. Die stellen Nederland voor grote uitdagingen.

Samen met een aantal belangrijke stakeholders heeft het Ministerie van Economische Zaken het afgelopen jaar in dialoogsessies verkend hoe we die uitdagingen op verschillende terreinen het hoofd kunnen bieden. Dat heeft zich vertaald in een gedeelde ambitie en een aantal brede beleidsrichtingen.

De ambitie is geformuleerd na intensieve discussies met verschillende stakeholders. Ook voor de realisatie ervan is nauwe samenwerking met verschillende betrokkenen noodzakelijk. Veel maatschappelijke problemen vragen om nieuwe verbindingen. Nieuwe verbindingen over ver-

schillende beleidsterreinen heen, en nieuwe verbindingen tussen tal van verschillende organisaties en de overheid.

De EZ-netwerkkonferentie was bedoeld om met veel van onze belangrijke partners de resultaten van de dialoogsessies te delen en richtingen uit te zetten om samen met elkaar in te slaan. En gezien het getoonde enthousiasme is dat doel bereikt. Dit E-zine geeft de weerslag van deze conferentie. Het beschrijft de ambitie, de afwegingen en de reacties en discussie.

Deze conferentie markeert het belang van onze samenwerking. Samen met elkaar kunnen we vernieuwing de ruimte geven en zo maatschappelijke uitdagingen aanpakken.

H.G.J. Kamp
Minister van Economische Zaken

VIJF TRENDS, TRENDBREUKEN EN UITDAGINGEN

Een duurzaam, ondernemend Nederland; daar staat het Ministerie van Economische Zaken voor. Dat is een tijdloze missie, maar de invulling daarvan is dat allerminst. Er zijn steeds weer nieuwe uitdagingen. Vijf trends die impact hebben op die missie.

De beschrijving van de 5 trends is een samenvatting. De volledige tekst is te vinden in de publicatie 'Naar een Dynamische Duurzame Delta'. Wilt u de volledige tekst lezen, [klik dan hier](#).

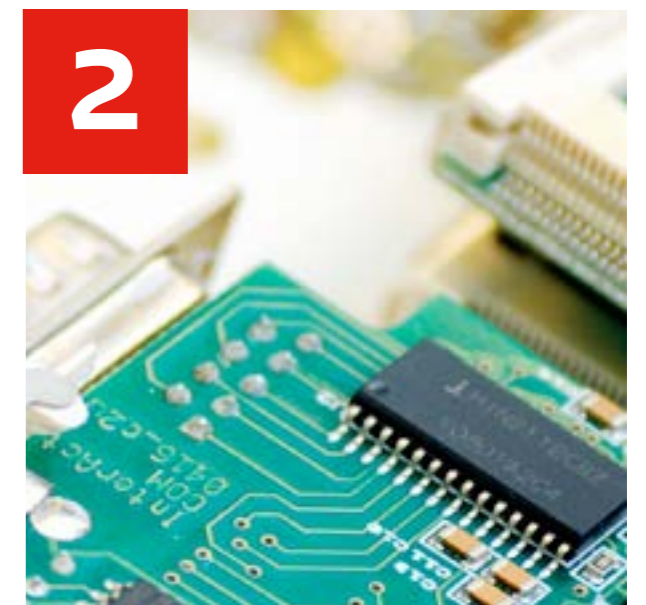
NAAR EEN MULTIPOLAIRE WERELD

Het zwaartepunt in de wereldeconomie verschuift continu. Of eigenlijk: er zijn meerdere zwaartepunten. Een multipolaire wereld tekent zich af, waarbij diverse landenregio's en landen economische en geopolitieke macht hebben. Dit patroon – waarbij de toenemende kracht van groei-landen in het oog springt – heeft gevolgen voor de oplossing van wereldwijde vraagstukken rond klimaat, natuur, grondstoffen, veiligheid en ontwikkeling. Onderhandelingen daarover verlopen moeizaam, omdat internationale organisaties niet langer de werkelijke machtsverhoudingen weerspiegelen.

In deze veranderende wereld is het voor Nederland de uitdaging om internationaal concurrerend te blijven en kansen te grijpen in opkomende economieën. Dat kan bijvoorbeeld door export naar en investeringen in opkomende landen in de pas te laten lopen met het toenemend mondiaal belang van deze landen én door bedrijven uit die landen te laten investeren in Nederland. Die verschuiving in economische kracht vraagt daarnaast extra inzet om de internationale spilfunctie van Nederland - denk aan Schiphol, de zeehavens en de Amsterdam Internet Exchange - te behouden en te versterken.

De concurrentiepositie van Nederland is ook afhankelijk van de kracht van Nederlandse steden. Internationaal groeit het economisch belang van steden. Maar Nederlandse steden zijn relatief klein, waardoor het vestigingsklimaat en de innovatiekracht achterblijven bij concurrenten. Door groeiende steden te faciliteren en slimme combinaties te maken met andere steden, is dat te ondervangen.

Europa wordt steeds meer afhankelijk van de import van gas en olie, de Rotterdamse haven is sterk georiënteerd op fossiele brandstoffen en betaalbare energie is een concurrentiefactor voor energie-intensieve industrie. Kan de Nederlandse samenleving de omslag maken naar een niet-fossiele economie, met behoud van energie-zekerheid en concurrentiekracht?

TECHNOLOGISCHE ONTWIKKELING DRINGT DIEPER DOOR

ICT is als doorbraaktechnologie nog niet uitgewerkt. De vraag is niet of er nieuwe doorbraken komen, maar welke. Daarnaast is de vraag in welke mate en in welk tempo technologische vernieuwingen een stempel zullen drukken op de economische en maatschappelijke ontwikkeling. Een verdere ontwikkeling van het internet en de interneteconomie ligt in het verschiet. ICT dringt daardoor steeds dieper door in productieprocessen, dienstverlening en het persoonlijk leven van mensen. Toepassingen in de informatie- en communicatietechnologie zijn de komende jaren belangrijk voor de internationale concurrentiepositie van Nederland en de wijze waarop wij omgaan met onze maatschappelijke uitdagingen, bijvoorbeeld op het gebied van zorg, onderwijs, energie en mobiliteit. Om tot de wereldtop te blijven behoren is het vermogen om snel innovatieve digitale oplossingen te ontwikkelen en te adopteren van cruciaal belang. Ook op het gebied van duurzaamheid is veel te verwachten, bijvoorbeeld in de energiesector, de life sciences en voeding.

TOENEMENDE DRUK OP DE BEROEPSBEVOLKING

Afnemende bevolkingsgroei, ontgroening, vergrijzing en krimp van de bevolking. Europa en Nederland krijgen er mee te maken. Maar de behoefte aan gekwalificeerde beroepsbevolking speelt wereldwijd. Na 2020 zal China migranten willen aantrekken, als vergrijzing daar een probleem wordt. Migratie is een onzekere factor.

In Nederland krimpt de potentiële beroepsbevolking en komt zo onder grotere druk te staan om welvaart en sociale voorzieningen te behouden. Minder werkzame personen zullen steeds productiever moeten worden, meer uren moeten maken en/of langer doorwerken. Deze ontwikkelingen vergen een hoog gekwalificeerde beroepsbevolking. Om te beschikken over die hoog gekwalificeerde beroepsbevolking is een adequaat scholingsaanbod noodzakelijk. Dat stelt uitdagingen aan de publieke kennisinfrastructuur, ook in de agrosector. Voor het economisch verdienvermogen in de toekomst is het belangrijk dat scholieren, studenten en werknemers in alle geledingen van het onderwijs worden gestimuleerd om het onderste uit de kan te halen. Een hiermee samenhangende uitdaging is het versterken van de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt en aandacht voor de noodzakelijke sociale cohesie als inkomensverschillen tussen hoog- en laagopgeleiden dreigen toe te nemen.

De ontwikkeling van de arbeidsparticipatie is een onzekere factor, bijvoorbeeld als het gaat om het weer aan de slag helpen van werkloze vrouwen, ouderen en gehandicapten.

De vraag is hoe dit uitwerkt op de productiviteit. Ook zullen er regionale verschillen ontstaan binnen Nederland: slechts enkele gebieden zijn verzekerd van bevolkingsgroei. Dat heeft gevolgen voor het vestigingsklimaat en de solidariteit.

DRUK OP NATUURLIJK KAPITAAL

Voorlopig zetten de groei van de wereldbevolking en de consumptie door. Daardoor neemt de druk op het natuurlijk kapitaal, inclusief biodiversiteit, klimaat en luchtkwaliteit nog voortdurend toe. Veel uitdagingen rond duurzaamheid hebben een mondiaal karakter. Dat maakt het lastig voor Nederland om een beslissende invloed te hebben. Nederland is grootgebruiker van fossiele brandstoffen. Maar met maatregelen in Nederland alleen is voldoende beperking van CO₂ uitstoot niet te realiseren. Streng beleid kan zelfs averechts werken, als productie zich verplaatst naar landen met minder schone productietechnieken. Bij het beperken van CO₂ uitstoot heeft Nederland belangen, maar ook verantwoordelijkheden. De uitdaging is om in internationale gremia zo te opereren dat op het gebied van duurzaamheid adequate maatregelen worden genomen. Energie-, voedsel- en waterverbruik grijpen op elkaar in, zodat toenemende druk op één van de drie kan doorwerken naar (één van) de andere twee. Dat leidt in sommige gevallen tot acute schaarste en geopolitieke spanningen. Maar de toenemende vraag biedt ook kansen voor Nederlandse bedrijven. De glastuinbouw in het Westland als energie-

producent is daar een voorbeeld van. Risicomanagement, technologische ontwikkeling, samenwerking, beprijzing van natuur en integraal beleid lijken nodig om het tij te keren.

De toenemende behoefte aan hoogwaardig en veilig voedsel biedt ook kansen voor Nederland. De export van babyvoeding naar China is daar een mooi voorbeeld van. Met haar kennis en ervaring heeft Nederland veel te bieden aan ontwikkelende landen om de agrofoodsector te ontwikkelen en te ondersteunen bij de aanpak van voedselzekerheid.

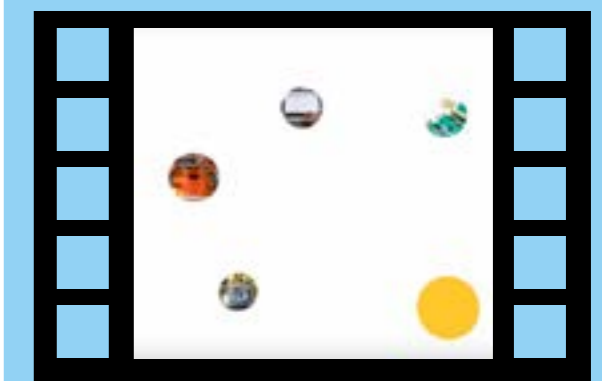

MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGEN IN NEDERLAND

Naast de meer internationaal gestuurde trends zijn er maatschappelijke ontwikkelingen binnen de Nederlandse samenleving die de overheid voor uitdagingen stelt, omdat ze invloed hebben op de inrichting en effectiviteit van beleidsprocessen. Denk aan toenemende individualisering en het ontstaan van geleendheidsnetwerken, waarin burgers en bedrijven zich zelf inzetten voor publieke belangen. Daarnaast wil de burger anders worden aangesproken door de overheid: burgers willen een overheid die met hen meedenkt en meewerkt. De overheid krijgt de rol van netwerkpartner. Inhoudelijke kennis en kennis van het netwerk is van groot belang. Een andere nieuwe uitdaging voor de overheid – en dus EZ – is het effectief benutten van steeds snellere en grotere informatiestromen. Centrale vraag in deze veranderende samenleving is hoe

de overheid in beleidsprocessen op een goede manier kan omgaan met de toenemende veelheid aan maatschappelijke belangen en het maken van afweging wie wel en niet bij het beleidsproces betrokken wordt. En op welk moment wordt gekozen voor financiële en juridische manieren van sturing van gedrag van burgers en bedrijven en op welk moment voor coöperatieve en verleidelijke manieren? Daarmee nauw verbonden is de meer principiële vraag in hoeverre bepaalde publieke belangen aan burgers en bedrijven kunnen worden overgelaten. Is het mogelijk om monitoring zo te ontwerpen dat burgers en bedrijven niet onnodig worden belast of gehinderd?

En dan zijn er nog de sociale media. Mondiaal kan razendsnel informatie worden uitgewisseld. Bij crisissituaties verwachten burgers en bedrijven adequaat optreden van de overheid. Goede risicocommunicatie moet ervoor zorgen dat de overheid bij crisissituaties steeds sneller reageert.

UITDAGINGEN VAN MORGEN

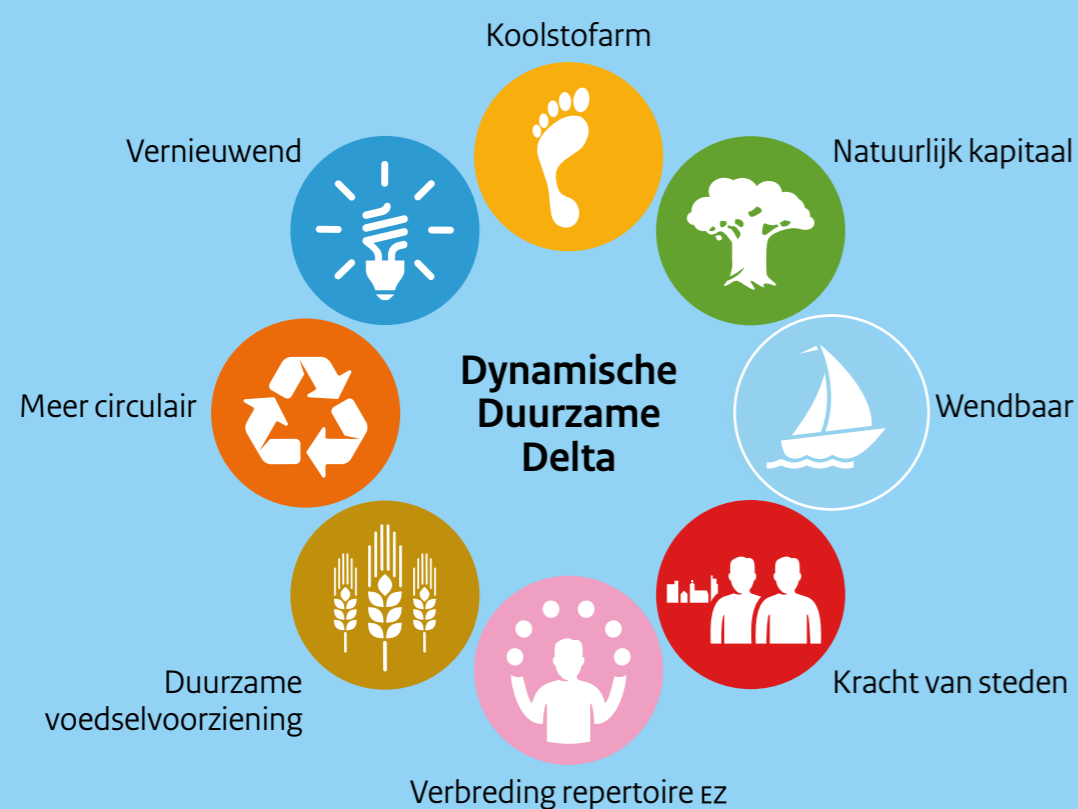
Vijf trends kunnen een aanzienlijke impact hebben op de missie en strategie van het Ministerie van Economische Zaken. Meer weten over welke trends de uitdagingen van morgen bepalen?

[Bekijk dan dit filmpje.](#)

Dynamische Duurzame Delta

EEN 3D-AMBITIE
ZONDER BLAUWDRIK

Het ministerie van Economische Zaken geeft geen blauwdruk voor het beleid voor de komende tien jaar. Daarvoor zijn de ontwikkelingen te veranderlijk. Wel schetst EZ een ambitie, en drie brede beleidsrichtingen voor concrete besluitopties.

1 Ambitie

Naar een Dynamische Duurzame Delta

Een transitie naar een Dynamische Duurzame Delta is nodig om in deze veranderende wereld onze welvaart te behouden en te vergroten. Daarin pakken we nieuwe kansen en stimuleren we vernieuwing, hergebruiken we grondstoffen, zetten we hernieuwbare bronnen in en is er minder afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Belangrijk worden de verbindingen tussen economie en ecologie, organisaties, mensen en regio's en landen. Ook is het van belang om voort te bouwen op de kracht van onze eigen unieke Delta: op typische Nederlandse waarden als openheid, pragmatisme, creativiteit, ondernemingszin en de bereidheid tot samenwerking. Om in te kunnen spelen op maatschappelijke veranderingen, technologische vernieuwingen, geopolitieke verschuivingen en om concurrerend te blijven, moet de wendbaarheid van mensen, bedrijven, organisaties en de overheid zo groot mogelijk zijn. Dat vereist constante aandacht voor vernieuwing.

3 Beleidsrichtingen

Om de ambitie te kunnen waarmaken zet EZ in op drie brede beleidsrichtingen.

1. Maatschappelijke uitdagingen centraal stellen

Als belangrijke maatschappelijke uitdagingen noemt EZ onder andere voedsel-

veiligheid en duurzame voedselsystemen, vergrijzing, energiezekerheid, klimaatverandering, natuurbehoud en grondstoffenzekerheid.

Centraal in het innovatiebeleid

Deze uitdagingen moeten bijvoorbeeld meer centraal komen te staan in het innovatiebeleid. Kennis en innovatie worden daarom heen georganiseerd. Dit biedt ook economische kansen - Global challenges, Dutch solutions. Voorbeeld van een dergelijke innovatie is de kennis-

in het algemeen. De effecten kunnen bijvoorbeeld worden berekend in MKBA's. Door ze monetair te waarderen komen zaken als 'natuurlijk kapitaal', dierenwelzijn en ecosystemen beter in beeld.

Invoering op grotere schaal

Europese samenwerking is nodig om wegleffecten van prijsprikkels te voorkomen, innovatie een groter effect te geven en de maatschappelijke uitdagingen effectiever aan te pakken.

2. Meer ruimte geven voor vernieuwing

Om oplossingen te vinden, is een goed innovatieklimaat nodig. Van belang daarbij zijn de volgende zaken:

Een rijk innovatiebeleid

Cruciaal is om voldoende (publieke) middelen voor kennis en innovatie in te zetten. Daarnaast is ook aandacht nodig voor niet-technologische en sociale innovatie. De overheid kan bewustwording stimuleren en gedragsprikkels instellen ('nudging').

Ruimte voor radicale vernieuwers

De overheid zorgt voor financiering en generieke (fiscale) innovatiesubsidies, ondersteunt ontluikende bedrijfssystemen, schept experimenteeruimte, koopt innovatiegericht in en zet open standaarden.

Voldoende gekwalificeerd personeel

Er moet aandacht zijn voor onderwijs, toptalent, ondernemerschap rond universiteiten en voor het aantrekken van buitenlandse studenten. Een rijksbrede kennismigratiestrategie zou een oplossing kunnen zijn. Het pensioenstelsel of de woningmarkt moet

Beleidsrichtingen

Maatschappelijke uitdagingen centraal

Ruimte voor vernieuwing

Nieuwe verbindingen leggen

arbeidsmobiliteit niet hinderen. Daarvoor moet EZ met andere departementen het gesprek blijven aangaan.

Ruimte in regelgeving

Regels mogen innovatie niet remmen. Daarom moeten we toe naar meer doelwetgeving in plaats van middelwetgeving. Geef bijvoorbeeld nieuwe spelers met een innovatief concept verantwoordelijkheid bij de naleving van regels. Nieuwe businessmodellen moeten wel voldoen aan kwaliteitseisen voor zaken die niet zichtbaar zijn voor de consument.

Smart cities

In steden komen creatieve geesten en knappe koppen samen. De Nederlandse stedelijke bevolking staat open voor nieuwe technologieën en toepassingen. Hier kun je meer experimenteren met bijvoorbeeld decentrale energievoorziening (aardwarmte, zonnepanelen, elektrische auto's). De producten laten zich vermarkten en exporteren.

ICT-oplossingen

Benutting van ICT is cruciaal voor de vernieuwingskracht van de economie. Daarbij moet de burger inzicht houden in het gebruik van data, zodat een balans ontstaat in het spanningsveld tussen innovatie en privacy.

3. Nieuwe verbindingen leggen

Voor oplossingen is samenwerking nodig. Tussen burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Over de productieketens, maar ook over grenzen van sectoren en belangentegenstellingen heen. De overheid kan dit stimuleren door bijvoorbeeld coördinatieproblemen in specifieke ketens richting een meer circulaire economie weg te nemen. Maar ook door onderwijs- en onderzoekinstellingen te koppelen, die kunnen onderzoeken hoe je natuurlijk kapitaal kunt waarderen en in stand houden. Of door geld beschikbaar te stellen aan de voedselketen, waarmee nieuwe verdienmodellen onderzocht kunnen worden.

Ambtenaren zullen steeds meer verbindingen moeten leggen. De natuurvisie legde al combinaties met ondernemers, landbouw, recreatie, steden en bedrijventerreinen. Dat kan ook voor de verbinding water-voedsel-energie: de voedsel- en agrosector verbruikt veel water en energie, terwijl landbouw en natuur juist ruimte kunnen bieden aan water- en energievraagstukken. Andere potentiële verbindingen: biomassa-energie; voedsel-life science & health.

Het Rijk zal ook verbindingen moeten leggen over de gemeente- en landsgrenzen heen. Voor een open economie zijn goede internationale banden cruciaal.

Secretaris-generaal Maarten Camps:

'De toekomst creëren we samen'

Eén ambitie, drie beleidslijnen en vijf trends. Secretaris-generaal Maarten Camps licht ze toe. Vier vragen...

U ambieert een Dynamische Duurzame Delta. Kunt u uitleggen wat dat is?

"We signaleren vijf trends die een enorme dynamiek laten zien. Dit maakt het onmogelijk om te voorspellen hoe de wereld er over twintig jaar uitziet. We konden tien jaar geleden ook niet vermoeden dat de helft van de Nederlanders op een Ipad of tablet zou werken. Maar we kunnen ons wel voorbereiden op verandering. Daar zijn wij Nederlanders ook goed in: we zijn pragmatisch, internationaal georiënteerd, creatief, ondernemend. Wij kunnen nieuwe kansen benutten. Dat zijn competenties die passen bij de snelle en internationale ontwikkelingen in de 21e eeuw. We moeten ons ook richten op duurzaamheid: meer circulair produceren, met minder afwenteling van groei op natuur en klimaat. Dat is de Dynamische Duurzame Delta."

U beschrijft drie beleidslijnen. De eerste is 'Maatschappelijke uitdagingen'. Wat zijn de kansen voor bedrijven? En wat kunt u als overheid?

"Maatschappelijke uitdagingen komen meer centraal te staan in het beleid. Uitdagingen zijn er volop. In 2050 zijn er negen miljard mensen op aarde. Hoe zorgen we voor energiezekerheid terwijl we ook CO₂-uitstoot willen verminderen? Hoe kunnen we voorkomen dat grondstoffen uitgeput raken? We moeten keuzes maken in wat we wel en niet doen en wij selecteren onze activiteiten langs deze uitdagingen. Het is ook de basis om kennis en innovatie te organiseren. En er zijn veel economische kansen voor Nederlandse bedrijven."

Ruimte geven aan vernieuwing, dat is de tweede beleidslijn. Wat bedoelt u daarmee?

"Je ziet razendsnel ICT-toepassingen opkomen. Maar de overheid werkt vaak nog met regels die op bestaande, snel verouderende praktijken zijn gebaseerd. Ruimte voor vernieuwing vraagt om ruimte in regels. En om ruimte om te experimenteren."

De derde beleidsrichting is: Leggen van nieuwe verbindingen. Is dat nodig?

"De aanpak van veel uitdagingen vraagt om samenwerking van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. De overheid is daarbij vaak de verbindende schakel. Zo verbonden we ons met scholen, universiteiten en bedrijven aan het Techniekpact. Samen stimuleren we meer jongeren om technische studies te volgen en dat ze daarna ook aan het werk komen. Nieuwe verbindingen leggen we ook met het Energieakkoord, met Green Deals en met de Natuurvisie. Bij Economische Zaken werken we er aan om onze ambitie naar een Duurzame Dynamische Delta concrete invulling te geven. Dat doen we graag met partners in ons netwerk. De toekomst creëren we samen."

Duurzaam groeien in een dynamische omgeving

Nederland behoort tot de tien meest competitieve economieën ter wereld. Het CPB verwacht voor volgend jaar een groei van 2,4 procent. Dat geeft vertrouwen. “De vraag is hoe we in een steeds dynamischer wordende omgeving een robuuste economische groei kunnen blijven realiseren, op een duurzame manier”, aldus **Henk Kamp**, minister van Economische Zaken. Hij schetst wat de antwoorden op die vraag betekenen voor het beleid van vandaag.

Vorig jaar hield minister Kamp dialoogsessies met maatschappelijke partners. “De roep om visie en duidelijkheid van de overheid liep als een rode draad door al die sessies heen. Dat is een heldere boodschap, maar één die spanning oproept: die stabiele beleidskaders moeten recht doen aan een wereld die steeds in beweging is”, aldus de minister.

SOCIALE DIMENSIE

De werkelijkheid verandert immers continu. Neem verduurzaming. Kamp: “Nieuwe vindingen en slimme verbeteringen van de huidige technologie leiden steeds weer tot nieuwe opties. Zo daalt de kostprijs van zonnepanelen nu veel harder dan we vijf jaar geleden hadden kunnen voorspellen.” Tegelijkertijd groeit de verwevenheid en complexiteit binnen het energiesysteem: de gebruiker van

energie kan ook een opwekker zijn. Zoals bedrijven die restwarmte leveren, of burgers die een energiecoöperatie beginnen. Bestaande bedrijven zullen transformeren, nieuwe bedrijvigheid zal opkomen, terwijl bedrijvigheid op basis van fossiele brandstoffen, zonder omschakeling naar CO₂-reductie, zal afnemen. Ook het aantal spelers neemt toe. Dus: meer belangen. “De sociale dimensie speelt een steeds belangrijkere rol”, stelt

Kamp. “Maar belangen zijn vaker tegengesteld, en soms nog onvereenigbaar. U kent de berichten uit de kranten: geen kernenergie; liever geen windmolens in de buurt; geen schaliegas; geen noordpoololie; liever geen gaswinning op eigen bodem; geen Russisch gas.”

ENERGIEMIX

Het kabinet wil in 2050 een CO₂-neutrale energievoorziening die zeker

dialoog) over de opties. Kamp: “Zon, wind en biomassa zijn onmisbaar in een duurzame energievoorziening, maar verschillen naar potentie, kosten en draagvlak. De toekomstige rol die zonne-energie in Nederland zal kunnen spelen, is onzeker. De ruimtelijke inpassing van windenergie loopt tegen grenzen aan. Duurzame biomassa is schaars en kan niet onbeperkt worden ingezet. Voor meer kernenergie ontbreekt nu het

twee miljard euro aan krediet gemobiliseerd voor ondernemers. De overheid stimuleert bovendien actieve samenwerking met bedrijfsleven en wetenschap. Binnen de verschillende Topconsortia voor Kennis & Innovatie als netwerkpartner. Kamp: “Zo werkt binnen de Topsector Energie de TKI Switch2SmartGrids aan flexibilisering van het energiesysteem. De huidige energiemarkt zal plaatsmaken voor moderne netwerken waarop producenten met elkaar verbonden zijn. Deze intelligente netten maken verdere integratie van duurzame energietoepassingen mogelijk, die de TKI Switch2SmartGrids helpt creëren.”

RUIMTE IN REGELS

Om innovatie niet te laten remmen door bestaande kaders, is inmiddels ruimte gemaakt voor ontheffingen, zonder dat ze spanningen oproepen in de markt. In juni kwam de minister met de aanpak ‘Toekomstbestendigheid van Wet- en regelgeving’. “Het kabinet maakt testen mogelijk met zelfrijdende auto’s, we versoepelen de regels voor drones en we bekijken of de regels rond intellectueel eigendom voldoende ruimte bieden aan de opkomst van 3d-printen.” Kamp wil kijken hoe regels op voorhand ruimte bieden aan vernieuwing, in plaats van dat ze reageren op ontwikkelingen. Aan ‘de samenleving’ de uitnodiging om daarover met hem in dialoog te gaan.

‘Het kabinet maakt testen mogelijk met zelfrijdende auto’s, we versoepelen de regels voor drones en we bekijken of de regels rond intellectueel eigendom voldoende ruimte bieden aan de opkomst van 3d-printen.’

en betaalbaar is. Volgens het Energieakkoord moet in 2020 veertien procent van alle energie in Nederland duurzaam worden gewonnen; in 2023 zestien procent. Jaarlijks moet gemiddeld anderhalf procent op het finale energieverbruik bespaard worden - honderd petajoule per 2021. Datzelfde Energieakkoord moet vijftienduizend voltijdspanen opleveren. Hiervoor is volgens Kamp ‘een zorgvuldige afweging tussen de verschillende opties’ nodig. In december komt hij met een Energierapport voor de energievoorziening richting 2050. Daarnaast wil hij in 2016 een maatschappelijke discussie (Energie-

maatschappelijk draagvlak. Moeten we wellicht aardgas – al dan niet in combinatie met CCS - een grote rol geven in de energiemix?”

INNOVATIEKLIMAAT

In het vinden van oplossingen die recht doen aan de maatschappelijke dynamiek, neemt innovatie een grote plaats in, aldus de minister. Het kabinet stimuleert bijvoorbeeld het innovatieklimaat met het initiatief Startup Delta van Neelie Kroes, voor veelbelovende uitdagers van de gevestigde orde. En met het Innovatiekrediet en de recent gelanceerde Nederlandse Investeringsinstelling is

[Klik hier](#) voor de volledige speech van minister Kamp, tijdens de EZ-netwerkconferentie ‘Verbinden en vernieuwen’.

En nu aan de slag!

Werken aan verbindingen voor een vernieuwende economie: hoe doe je dat? Drie reacties op de trends, ambitie en beleidsdoelstellingen van het Ministerie van Economische Zaken.

Ab van der Touw, bestuursvoorzitter Siemens Nederland

‘Voor de Angelsaksische aanpak’

“Er is een Energieakkoord ondertekend met een kleine vijftig partijen. Mijn oproep is: ga wat je hebt afgesproken nu eindelijk eens uitvoeren. Ik ben daarbij voor de Angelsaksische aanpak: regels even aan de kant, en ruimte voor experimenten.

In veranderingen blijft technologie leidend. Morgen kan een baanbrekende ontwikkeling in getijdenenergie worden gemaakt waardoor de zeventuizend banen die we net hebben gecreëerd in de windmolenbranche overbodig worden. Daarom is het van belang wanneer het bedrijfsleven en het onderwijs nauw op elkaar aansluiten.

In het WRR-rapport ‘Naar een lerende economie’ is te lezen dat we niet meer leren voor het hele leven, maar ons hele leven moeten leren. Het HBO en de universiteit sluiten daar al op aan, maar het MBO nog niet. Er zijn te weinig vak-opgeleide ambachtstlui. Onderzoeken geven aan dat we die dadelijk juist hard nodig hebben.”

Valerie Frissen, directeur SIDN Fonds

‘Ik pleit voor een bèta-overheid’

“Ik vind de analyse van Economische Zaken te braaf. Het is op zo’n manier opgeschreven dat iedereen hem kan onderschrijven. In de bijzinnetjes lees je de dynamiek waar we middenin zitten: de noodzaak voor alle gevestigde partijen om te vernieuwen, om te overleven en voor alle nieuwkomers om mogelijkheden te blijven zoeken. Dat mag naar mijn mening veel pijnlijker beschreven worden. Er moet meer urgentie in.

Niet alleen bedrijven, maar óók de overheid moet zichzelf opnieuw uitvinden, vind ik. Snel en dynamisch zitten echter niet bepaald in het DNA van de politiek. Ik pleit voor een bèta-overheid, eentje die zich ontwikkelt. En zoals je met bètaversies doet: dan breng je die zo snel mogelijk in contact met de praktijk. Het beste is als de bèta-overheid dat ook doet. De praktijk is dat mensen best zelf oplossingen kunnen bedenken. Dan kun je als politiek wel zeggen dat tegengestelde belangen tussen mensen ontwikkelingen remmen, maar mensen hebben de potentie zelf waarden te bepalen. Voor de politiek is dat nu misschien ‘lastig’, als je het niet bepaalt, maar het is hoe dan ook de realiteit.”

Janneke Hadders, directeur Dacom

‘Innovatie, dat staat mij aan’

“Innovatie staat centraal in het verhaal van Economische Zaken. Dat spreekt mij aan. Mijn vader was een boer die innoveerde. Daarom vind ik het goed dat er ruimte wordt gecreëerd voor bedrijfjes die bijvoorbeeld drones ontwikkelen.

Als klein bedrijf is het echter best moeilijk om jezelf opnieuw uit te vinden. Het is mij gelukt met watersensoren waarmee we water besparen en de oogst groter werd. Ik wist alleen van tevoren niet of ik er doorheen zou komen. Hoe is dat dan wel niet voor een groot bedrijf? Daarvoor is het nog minder overzichtelijk.

Economische Zaken wil in gesprek met ondernemers. Als ik EZ zou moeten adviseren welke vraag ze het beste kunnen voorleggen aan bedrijven, dan is dat de vraag: ‘Welke innovatie zou jij morgen op de markt brengen?’”

HOEZO VERBINDEN EN VERNIEUWEN?

Boeiend, die ambitie van EZ voor de toekomst. Maar waar denken deelnemers aan de EZ-netwerkonferentie aan bij 'Verbinden en vernieuwen'?

'Gouden driehoek'
"Om tot goede producten te komen – van weg tot gebouw – is samenwerking nodig tussen kennisinstellingen, opdrachtgevers en opdrachtnemers. Wij noemen dat de gouden driehoek. Op sommige gebieden is een efficiencyslag mogelijk. In Nederland moeten bijvoorbeeld 7000 scholen worden vernieuwd. Dan is kennisontwikkeling en -deling heel efficiënt. Dat gaan wij organiseren."

Joep Rats, Directeur economische zaken Bouwend Nederland

'Investeer in infrastructuur'
"De minister heeft het over verbindingen leggen en samenwerking creëren. Maar je moet de bal wel aan het rollen brengen. Daarvoor is het nodig dat de overheid investeert in infrastructuur, op allerlei gebieden: in ICT, wegen, energie, in hergebruik van zeldzame metalen. Je kunt niet alles volledig aan de markt overlaten."

Erik Huizer, Technisch directeur SURFnet

'Ministerie als netwerkpartner'
"Als ondernemersvereniging brengen wij partijen samen. En samenwerking brengt ons verder. Het ministerie heeft zich de laatste jaren geopend naar het bedrijfsleven en stelt zich op als netwerkpartner. Dat is een goede zaak. Bij ondernemers zit vernieuwen in de genen. Samenwerking tussen overheid en bedrijven brengt de samenwerking verder in het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen."

Cees Oudshoorn, Directeur Beleid VNO-NCW

'Denk aan de mensen die het doen'
"In de ambitie van het ministerie gaat het over bedrijven, kennisinstellingen en de overheid. Maar ik hoor niets over de mensen die het aangaat en die de ambities uiteindelijk moeten realiseren. Zij moeten zich aanpassen. Zij horen dus ook een plek te krijgen in de ambities. Dat gaan wij op de politieke agenda zetten."

Leo Hartveld, Algemeen secretaris FNV

'Bestuurlijke lef nodig'
"De maatschappelijke uitdagingen die de minister schetst, raken het hart van het Techniepact. In toenemende mate is men zich ervan bewust dat technologie maatschappelijke uitdagingen kan oplossen. Verbinden, versnellen, innoveren. Daarvoor is samenwerken cruciaal. Alleen dan kan je de toekomst naar je toehalen. Maar daarvoor is wel bestuurlijke lef nodig: bij bedrijven, kennisinstellingen en overheid."

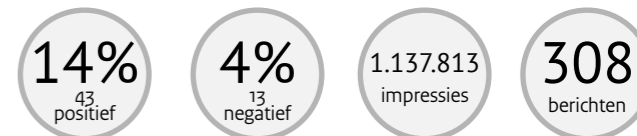
Doekle Terpstra, Aanjager Techniepact

'Verbind en creëer'
"Innovatie gaat exponentieel. Breng snelgroeiende vakgebieden met elkaar in contact en je krijgt een enorme versnelling. Verbinden en creëren is te organiseren. ICT zit als cement in elke topsector. Maar laat je ict'ers met vertegenwoordigers van maatschappelijke sectoren spreken, dan begrijpen ze elkaar niet. Ze moeten verbonden worden. Dat is meer dan een stekker in een stopcontact steken. Dat moet je begeleiden."

René Penning de Vries, Boegbeeld ICT

Longtweets

Soms is 140 tekens niet genoeg om een inhoudelijke boodschap af te geven. Gelukkig is er dan altijd nog de Longtweet. Voor tekst, uitleg en (de broodnodige) nuance.

'21st Century Skills zijn hard nodig'

"Als we kijken naar het beroeps- onderwijs, dan is er bij de examinering nog veel te weinig aandacht voor 21st century skills, zoals goed samenwerken, creativiteit, logisch nadenken en leren hoe je moet

omgaan met grote hoeveelheden data. Terwijl we daar wel allemaal de mond vol van hebben. Goed dat daar in de beleidsnotitie iets over gezegd wordt. Willen we doorgroeien naar een Duurzame Dynamische Delta, dan hebben we die skills hard nodig. En dus is het zaak dat EZ een lans breekt voor die skills bij OCW, scholen en bedrijven. De boodschap moet

dan zijn: 'Kijk goed wat jullie hebben neergezet aan kwalificatiestructuur, en pas die dan waar nodig aan. Zorg ervoor dat we de boot niet missen'. Want die kant gaat het wel op."

Sem van Geffen, Koning Willem 1 College / Netwerk LRN21

'Maak ruimte voor alles wat al kan'

"Wat ik hiermee wil zeggen is: maak ruimte voor alles wat we nu al kunnen. Er kan namelijk al heel erg veel. Zoals hoge temperatuuropslag, het gebruik van restopslag en allerlei variatie in solar. Kies niet steeds voor de gevestigde orde, voor business as usual. Dan is natuurlijk de vraag wie dat gaat bekostigen. Dan zeg ik: stop met zware subsidie op fossiele brandstoffen. Want daardoor gaat natuurlijk niemand investeren in duurzame energie. Ik mis bovendien de kaders en de speelruimte om de circulaire economie verder te brengen. Dat staat namelijk hoog op de agenda, maar dat moet je wel faciliteren. En dan ten slotte nog de focus op het jaar 2050. Een echte energietransitie is al veel eerder mogelijk. Dus laten we dat jaartal alsjeblieft snel naar beneden trekken."

Louise Vet, Directeur Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO-KNAW)

MIJN CONCLUSIE

Wat blijft deelnemers aan de EZ-Netwerkconferentie ‘Verbinden en vernieuwen’ bij? Wat nemen zij mee naar huis en welk advies hebben zij voor het ministerie van Economische Zaken?

‘Meer dialoog’
“Meest vernieuwende vind ik nog de opzet van de netwerkconferentie. Echt verfrissend. Iedereen praat

met elkaar over de thema’s. Hiermee zet EZ zich op de kaart in politiek Den Haag. Dit moeten andere departementen ook doen. Mensen uit heel verschillende sectoren zijn in gesprek. Dit mag van mij vaker, maar ook flitsender: meer dialoog.”

Willem Vermeend
hoogleraar fiscale economie en voormalig minister

“Ik steun het pleidooi voor vernieuwing en experimenteerruimte. Leuk als de overheid een visie heeft, maar durf liever los te

laten. De regels belemmeren nu onze financiële positie en internationale concurrentie. Beter dan bedrijven willen controleren, is erop vertrouwen dat ze zelf oplossingen vinden. In de levensmiddelensector geldt dat voor ontwikkelingen als online en on demand.”

Marc Jansen
directeur Centraal Bureau Levensmiddelen

“Goed dat Kamp stilstaat bij het energievraagstuk en de duurzame samenleving. Er moet ruimte komen voor experimenten

in de energiemarkt, net als met Über in de taximarkt. De wereld verandert continu. Maar nu moeten we wat gezegd wordt ook daadwerkelijk uitvoeren. Vaak zitten in regelgeving toch belemmeringen. Neem zonnepanelen: die zijn nu betaalbaar, maar de regels houden mensen tegen.”

Ben Woldring
directeur Bencom Group en lid Topteam ICT

“Uit voorbeelden die Henk Kamp noemde in zijn toespraak blijkt dat het eigenlijk niet uitmaakt hoe groot je bent en waar je

zit. Zoals FoxIT in Delft: klein maar concurrerend met grote Amerikaanse bedrijven. De kleinschaligheid van Nederland heeft zelfs voordelen: ik hoorde van een collega bij een groot bedrijf in de VS dat hij nauwelijks andere bedrijven spreekt. Hier ontmoet je elkaar overal.”

Michel van Eeten
hoogleraar cybercriminaliteit TU Delft

“Ik zie een spanningsveld: enerzijds de veranderingen die EZ signaleert, anderzijds het keurslijf aan regels. Over vijf jaar

kunnen wij te maken krijgen met meer vraagafhankelijk vervoer, maar onze concessies duren tien jaar. Als de rijksoverheid ruimte biedt voor innovatie, moet de decentrale overheid dat ook doen. Die krijgt steeds meer bevoegdheden.”

Anne Marie van der Wijst
financieel directeur bij Connexion

